Jurgis Sadauskas, Jokūbas Lisauskas

Šauklių ir Šv. Gertrūdos gatvės

2021 m. Kaune vykstant Šauklių bei Šv. Gertrūdos gatvių rekonstrukcijai, liepos 12 – rugpjūčio 25 d. naujai įrengiamų troleibusų atramų bei šviesoforų gembių vietose, patenkančiose į Kauno senamiesčio (UK 20171) teritoriją, atlikti žvalgomieji tyrimai. Jų metu ištirtas 51 įvairaus dydžio šurfas, iš viso 160,5 m^2 plotas (1 pav.).

Pagal istorinius kartografinius duomenis 2021 m. archeologinių tyrimų vieta patenka į Neries krantinės sausumos ruožą. XVIII a. pabaigoje susiformavo Šv. Gertrūdos gatvė, tačiau teritorija iki XVIII–XIX a. vidurio buvo neapgyvendinta. Intensyviau Šv. Gertrūdos gatvę pradėta užstatyti XIX a. pabaigoje Šauklių bei Šv. Gertrūdos gatvių aplinkoje. Anksčiau archeologiniai tyrimai šioje teritorijoje vykdyti: 1987–1990, 2008, 2015–2016 ir 2018–2019 m. 1987 m. – D. Balčiūnas (*LIIR*, f. 1, b. 1333), 1988 m. – A. Juknevičius (*ATL 1988 ir 1989 metais*, 1990, p. 140–143), 1990 m. – D. Balčiūnas, dr. M. Bertašius, A. Vaškelis (*LIIR*, f. 1, b. 1775), 2008 m. – D. Balčiūnas (*ATL 2008 metais*, 2009, p. 557), 2015–2016 m. – M. Mačiulis (*ATL 2015 metais*, 2016, p. 271–276), 2016 m. – K. Duderis (*ATL 2016 metais*, 2017, p. 528), U. Butvydas (*ATL 2016 metais*, 2017, p. 527), L. Girlevičius (*ATL 2016 metais*, 2017, p. 527), 2018 m. – D. Ostrauskienė (*ATL 2018 metais*, 2019, p. 638), 2019 m. – A. Kalėjus (*ATL 2019 metais*, 2020, p. 511), J. Dobeikienė (*ATL 2019 metais*, 2020, p. 511), R. Šmigelskas (*ATL 2019 metais*, 2020, p. 512), S. Sprindys (*ATL 2019 metais*, 2020, p. 511). Ankstesnių tyrimų metu fiksuoti 0,4–3,7 m storio XV–XX a. datuojami kultūriniai sluoksniai, kurių viršutinę dalį sudaro vėlyvi XX a. supiltiniai sluoksniai. Taip pat fiksuoti XIX a. pastatų pamatai.

2021 m. fiksuotas iki 4,7 m storio kultūrinis sluoksnis. Šurfų paviršiuje tirti XIX–XX a. horizontai, žemiau – XVI–XVIII a. sluoksnis su to laikotarpio radiniais bei gyvūnų

1 pav. 2021 m. žvalgomųjų tyrimų Šauklių ir Šv. Gertrūdos gatvėse situacinis planas: 1 – 2021 m. žvalgomieji archeologiniai tyrimai; 2 – Kauno senamiestis. J. Sadausko brėž.

Fig. 1. Situation plan of the 2021 field evaluation on Šauklių and Šv. Gertrūdos Streets: 1 – the 2021 field evaluation; 2 – Kaunas Old Town.

kaulais. Įžemis – smėlis, žvyras, molis – tyrimų metu pasiektas 0,5–4,7 m gylyje. Taip pat aptikta XVIII–XX a. datuojamų mūrinių konstrukcijų.

Šauklių gatvės P dalyje (šurfai 1–10 ir 45–50) nuo 60 cm (šurfas 6) iki 2,7 m (šurfas 8) gylio susiformavęs kultūrinis sluoksnis su XVI–XVIII a. radiniais. Jo storis nuo 15 cm (šurfas 49) iki 1,3 m (šurfas 8), storėja P kryptimi. Įžemis – smėlis, žvyras, pasiektas nuo 0,5 m (šurfas 7) iki 3,4 m (šurfas 50) gylyje. Dalyje šurfų (šurfai 4, 5, 7, 10, 45–48, 50) archeologiškai vertingo kultūrinio sluoksnio neaptikta, tai siejama su XXI a. paviršiaus formavimo darbais. Tyrimų Š dalyje (šurfai 1–4) nuo 1,1–1,9 m gylio fiksuotas rusvas gruntas siejamas su buvusia upės vaga ar pakrante.

Šv. Gertrūdos gatvės dalyje nuo Šauklių iki Gimnazijos gatvių (šurfai 11–29, 44, 51) nuo 50 cm (šurfas 23) iki 4,7 m gylio (šurfas 24) susiformavęs kultūrinis sluoksnis su XVI–XVIII a. radiniais. Jo storis nuo 35 cm (šurfas 35) iki 2,7 m (šurfas 22, storėja R kryptimi). Įžemis – smėlis, molis, pasiektas 1,25 m (šurfas 13) – 4,7 m (šurfas 24) (2 pav.) gylyje. Dalyje šurfų (šurfai 11, 14, 15) archeologiškai vertingo kultūrinio sluoksnio neaptikta. Tai siejama su XX–XXI a. paviršiaus formavimo darbais. Šurfe 26, 5,5 m gylyje pasiekti akmenys, kaip manoma, buvusios drėgnos vietos (upelio?) dugnas. Šurfe 29, 1,9–1,95 m gylyje tirtas smėlio horizontas su paviene mezolitine (?) titnago skelte (3 pav.).

Šv. Gertrūdos gatvės dalyje nuo Gimnazijos gatvės iki Šv. Gertrūdos gatvės sklypo 10 (šurfai 30–43) nuo 50 cm (šurfai 23, 30, 33) iki 4,6 m (šurfas 38) susiformavęs kultūrinis sluoksnis su XVI–XVIII a. radiniais. Jo storis nuo 10 cm (šurfas 34) iki 2,9 m (šurfas 39); storėja R kryptimi (4 pav.). Įžemis – smėlis, šlynas, pasiektas 65 cm (šurfas 30) – 4,6 m (šurfas 38) gylyje.

2 pav. Šurfo 24 V sienelės stratigrafija iš R 4,7 m gylyje pasiekus įžemį. J. Sadausko nuotr.

Fig. 2. The stratigraphy of the W wall of Test Pit 24, as seen from the E after reaching sterile soil at a depth of 4.7 m.

3 pav. Šurfe 29 1,9 m gylyje aptikta titnago skeltė. R. Sprindžio nuotr.

Fig. 3. The flint blade discovered at a depth of 1.9 m in Test Pit 29.

Tyrimų metu aptikta daug radinių, inventorinti 1856. 1855 iš jų datuojami XVI–XIX a., vienas – mezolitu (?). Absoliučią daugumą inventorintų radinių sudaro buitinės keramikos fragmentai (1754): puodų (1530), lėkščių (74), indų (63), ąselių (51), indelių (13), ąsų (8), ąsočių (4), kojelių (4) dubenų (3), butelio (1), keptuvės (1), bokalo (1) bei vazono (1) dalys. Taip

4 pav. Šurfo 42 V sienelės stratigrafija 3,9 m gylyje pasiekus įžemį iš R. J. Sadausko nuotr.

Fig. 4. The stratigraphy of the W wall of Test Pit 42, as seen from the E after reaching sterile soil at a depth of 3.9 m.

pat žymią dalį radinių sudaro koklių fragmentai (84): puodyninių (40), plokštinių (33), dubeninių (9), karnizinio (1) bei karūnėlės (1) dalys. Likusius radinius sudaro monetos (9), kaolino pypkių kotelių dalys (2), vinis (1), stiklinio butelio dalis (1), titnago skeltė (1), saga (1), sagtelė (1), raktas (1) bei sagtis (1). Dėl prastos būklės identifikuota tik viena moneta – Rusijos imperijos, Aleksandro I, 186(?) m. 2 kapeikos. Tarp radinių išsiskyrė trys artefaktai – plokštinis koklis, dekoruotas krikščioniškais simboliais (5 pav.), 2/3 vazono, datuojamo XVI–XVII a. (6 pav.), bei titnago skeltė (3 pav.), preliminariai datuojama mezolito laikotarpiu. Dauguma XIX–XX a. datuojamų radinių bei smulkūs (iki 3 cm dydžio) fragmentai, datuojami XVI–XVIII a., dėl menkos mokslinės vertės neinventorinti.

Zooarcheologinių tyrimų metu ištirti 1703 kaulų, dantų ir ragų fragmentai, kurie svėrė 34,8 kg (dr. Giedrė Piličiauskienė, Aurelija

0 3 cm

5 pav. Šurfe 3 70–80 cm gylyje aptiktas plokštinis koklis su krikščioniškais simboliais. R. Sprindžio nuotr.

Fig. 5. The 'pot-shaped' stove tile (Topfkachel) with Christian symbols discovered at a depth of 70–80 cm in Test Pit 3.

0 10 cm

6 pav. Šurfe 20 3,5 m gylyje XVI–XVIII a. sluoksnyje aptiktas vazonas. R. Sprindžio nuotr.

Fig. 6. The vase discovered at a depth of 3.5 m in the 16th–18th-century layer in Test Pit 20.

Zagurskytė). Didžioji dalis gyvūnų kaulų su kapojimo, pjaustymo žymėmis. Ištirtoje osteologinėje medžiagoje vyravo sausumos žinduolių kaulai (1651 vienetas, 96,9 %), be jų, rasti 42 (2,5 %) paukščių ir 3 (0,2 %) žuvų kaulai. Iki rūšies lygio identifikuoti 573 (33,6 %) žinduolių kaulų fragmentai. Tarp neidentifikuotų didžiausią dalį sudarė šonkauliai – 380 vienetų (22,3 %). Tarp identifikuotų žinduolių daugiausia aptikta galvijų kaulų fragmentų – 464 vienetai (81 %). Jie priklausė mažiausiai 16 individų. Antroje vietoje pagal gausą buvo kiaulės – 54 (3,2 %) kaulų fragmentai, mažiausiai 6 individų liekanos. Avių ar ožkų – 45 (2,6 %) kaulų fragmentai, mažiausiai 5 individų liekanos. Taip pat aptikti 7 (0,4 %) arklio kaulai bei vienas šuns petikaulio fragmentas. Ištirtoje zooarcheologinėje medžiagoje aptikti 43 paukščių kaulai. Iš jų iki rūšies identifikuoti 35 (81,4 %), mažiausiai 4 paukščių rūšių: pilkosios želmeninės žąsies (24), vištos (8), kalakuto (2) bei didžiosios naminės anties (1).

Atsižvelgiant į archeologinių tyrimų bei zooarcheologinės medžiagos pobūdį, galima teigti, kad tai įvairios kilmės ir laikotarpių miestiečių šiukšlės – daugiausia maisto, taip pat skerdienos dorojimo atliekos ir pan. Specializuotą veiklą galinčių rodyti radinių nepastebėta. Bendrai pagal rūšinę sudėtį ištirta medžiaga artima naujųjų laikų miestų faunos liekanoms, tačiau labai įvairus galvijų, taip pat kiaulių kaulų dydis, pagal juos apskaičiuotas gyvulių dydis leidžia teigti, kad surinktos įvairių laikotarpių miestiečių atliekos, tarp kurių ir XIX a. ar net XX a. pradžios gyvulių kaulai.

Inventorinti radiniai perduoti KMM. Zooarcheologinė medžiaga perduota VU Zooarcheologijos laboratorijos saugyklai.

Tyrimų metu taip pat aptikta pavienių žmogaus kaulų. Šurfe 38, 3–3,2 m gylyje, XVII–XVIII a. datuojamame drėgname juosvos spalvos durpingame kultūriniame sluoksnyje aptikti 4 vienetai daugiau kaip 20 metų amžiaus nenustatytos lyties individo žmogaus kaulai be patologijų (dr. Justina Kozakaitė).

Architektūrinių tyrimų metu nustatyta, jog 25 šurfuose, kuriuose rasta mūro struktūrų, identifikuota iš viso 21 mūrinių arba medinių pastatų liekana, priskiriama XVIII a. II pusei – XX a. pradžios laikotarpiui (tyrimus atliko Vitalija Veževičienė). Anksčiausiai datuojamos (XVIII a. II puse) buvusio užstatymo liekanos patenka į Šv. Gertrūdos gatvės V dalį. XIX a. vidurio laikotarpiui priskiriamų mūro struktūrų aptikta daugiausia. Buvęs užstatymas sunaikintas ne vienu metu. Pavieniais atvejais pastebėta, jog ankstesnis užstatymas buvo pakeistas arba sunaikintas vėlesnių rekonstrukcijų ar perstatymų metu, taip pat rekonstruojant ir platinant vieną pagrindinių Šv. Gertrūdos gatvę. Kai kurie gyvenamieji ar mišrios ūkinės paskirties pastatai sugriauti dar XX a. 5 dešimtmetyje, ir tai sietina su II Pasaulinio karo padarytais nuostoliais. Vis dėlto didžioji dalis buvusio užstatymo sunaikinta XX a. 8–9 dešimtmečių laikotarpiu, kai pradėtas vykdyti Kauno senamiesčio regeneracijos projektas. 7–8 dešimtmečiais nutiesus Šauklių gatvę, dalinai sunaikinti istoriškai susiformavę 50 ir 51 kvartalai bei čia buvęs užstatymas.

Šauklių and Šv. Gertrūdos Streets

The 51 various-sized test pits (1–51) totalling 160.5 m^2 excavated on Šauklių and Šv. Gertrūdos Streets in Kaunas Old Town in 2021 (Fig. 1) revealed an up to 4.7 m thick cultural layer (Figs. 2, 4): 19th–20th-century surface horizons above 16th–18th-century horizons containing contemporary finds and animal bones. Sterile soil was reached at a depth of 0.5–4.7 m. 1855 16th–19th-century finds (Figs. 5–6) and one flint blade (Fig. 3) were catalogued.

The zooarchaeological investigation analysed 1703 bones, teeth, horn, and antler fragments weighing a total of 34.8 kg. 4 isolated human bones were likewise analysed. A total of 21 masonry or wooden building remnants ascribable to the second half of the 18th – early 20th centuries were identified.

Andrius Šležas, Evelina Grabovska

Palangos gatvė 7

2021 m. Palangos g. 7 gyvenamajame name, planuojamų įrengti rūsių vietoje KVP atliko detaliuosius tyrimus. Jų metu tirtos 4 perkasos, suformuotos atskirose rūsių patalpose, kurių bendras plotas 71,25 m^2 (1 – 33,9 m^2; 2 – 10,2 m^2; 3 – 22,95 m^2; 4 – 4,2 m^2).

Anksčiau šioje vietoje netyrinėta. Arčiausiai tyrimų vietos – L. Zamenhofo g. 7, 9/10 ir Kurpių g. 6, 8 sklypuose archeologinius tyrimus 2002 m. vykdė E. Butėnas. Aptikti supiltiniai sluoksniai su XVII a. pradžios – XIX a. pabaigos radiniais (*ATL 2002 metais*, 2003, p. 183–184). 2002 m. Kurpių g. 12 archeologinius tyrimus atliko E. Vaškelis. Fiksuotas XVI–XIX a. kultūrinis sluoksnis su šiam laikotarpiui būdingais radiniais – buitine keramika, stiklo dirbiniais ir kt. (*ATL 2002 metais*, 2003, p. 241–243). 2007 m. A. Žalnierius Kurpių g. 26 sklype ištyrė 42 m^2 plotą. Fiksuotas 1,8 m storio XV a. pabaigos – XX a. kultūrinis sluoksnis su šiam laikotarpiui būdingais buitinės ir statybinės keramikos radiniais (*ATL 2007 metais*, 2008, p. 336–338). 2008 m. tyrimus pratęsus fiksuotas 1,7–1,75 m storio kultūrinis sluoksnis, ankstyviausi radiniai datuojami XV–XVI a. riba (*ATL 2008 metais*, 2009, p. 327–330).

2021 m. prieš detaliuosius tyrimus grunto kasimo darbai tyrimų vietoje jau buvo pradėti be archeologų. Perkasoje 1 iškastas visas kultūrinis sluoksnis, o gretimoje perkasoje 2 arche-

1 pav. Perkasos 3 vidurinėje dalyje atidengto mūro fragmentas iš Š. Š. Lisio nuotr.

Fig. 1. The wall fragment uncovered inside Trench 3, as seen from the N.

